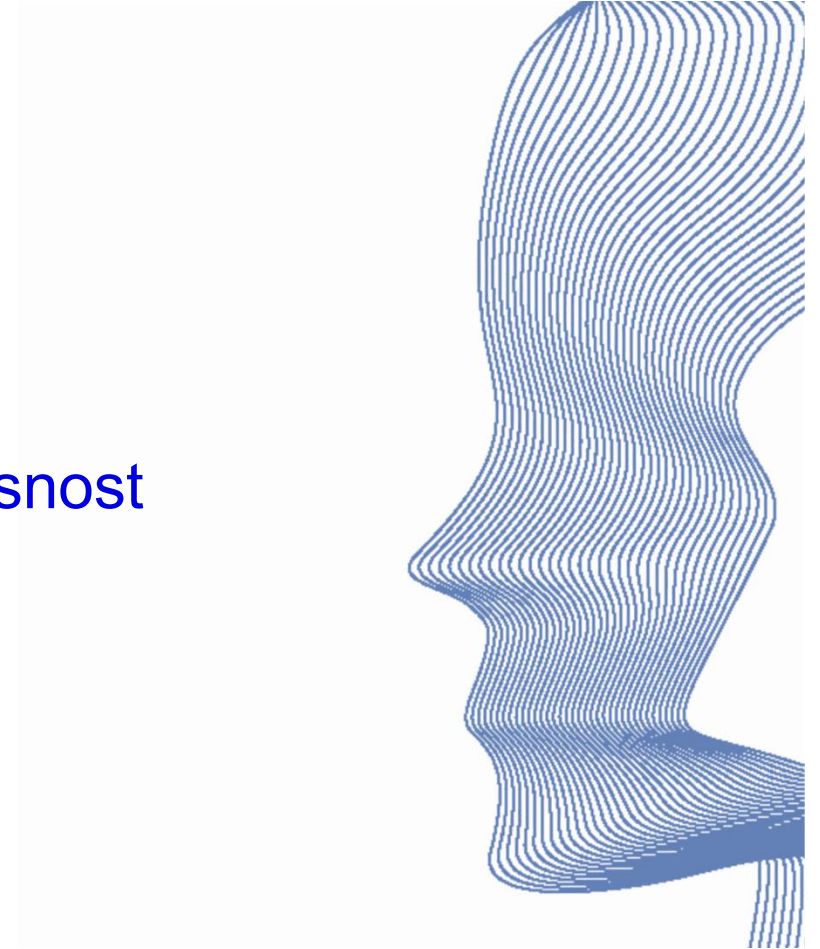

Etnická antropologie

Historie, „rasa/plemeno“, rasová klasifikace, současnost

Etnická antropologie

- ❖ podobor obecné antropologie studující vnitrodruhovou variabilitu tělesných znaků člověka v prostoru
- ❖ sleduje geografické rozšíření populací a antropologických typů („plemen“, „ras“) a jejich zastoupení u jednotlivých etnických skupin
- ❖ etnogeneze
- ❖ studium vzájemných vztahů mezi etnickými skupinami, migrace, majorita vs. minorita, rekonstrukce historického vývoje etnik (v případě absence písemných pramenů)
- ❖ boj proti pseudovědeckým rasovým/xenofobním teoriím
- ❖ složitý směr antropologie získávající objektivní poznatky o etnických skupinách jednak z metod a výzkumů biologické antropologie, tak i z poznatků sociokulturní antropologie; současně při studiu etnicity a etnogeneze využívá poznatků genetiky člověka, genetiky populací a molekulární antropologie

Třídění lidí v minulosti

- ❖ vždy se jednalo o **kontroverzní**, nesnadno uchopitelné téma se stále se měnícím obsahem
- ❖ lidé pravděpodobně vždy nějakým způsobem třídili jiné lidi do nějakých skupin; základem je **dichotomie**:

"MY (LIDÉ)" vs. "TI DRUZÍ (JINÍ)"

- ❖ třídění probíhá vždy na základě nějakého **kulturního znaku** (np. jazyk) nebo kombinace znaků **kulturních** a **biologických**
- ❖ antropologické přístupy k třídění lidí do skupin mají **dobový charakter** a závisí na intelektuálním klimatu dané historické epochy (paradigma, diskurz)
- ❖ dominantním přístupem po většinu doby existence novodobé antropologie byl koncept „**rasy**“ a **rasové klasifikace**

Antické Řecko: Hippokrates (460 BC –370 BC), Claudius Galenus (Galén,129 –200 AD)

Psychologická typologie osobnosti (temperament) založena na (ne)rovnováze 4 tekutin – krve, hlenu, žluté a černé žluče

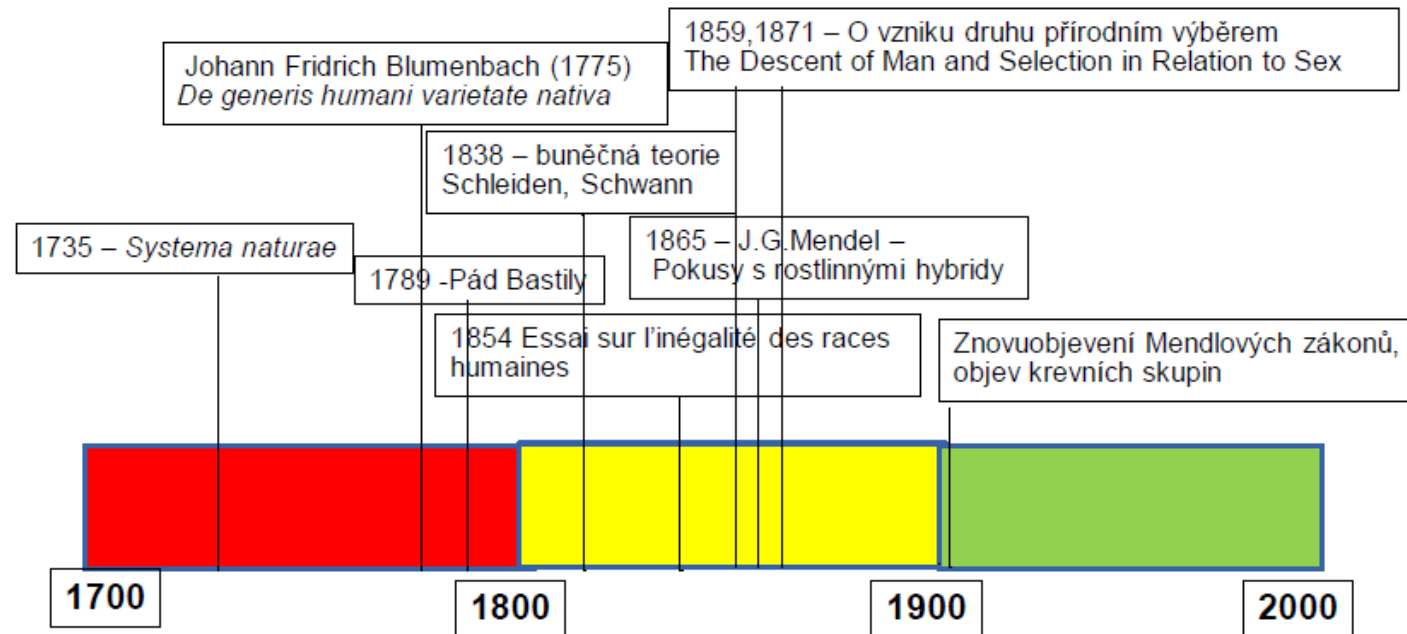
- ❖ **Sangvinik** – převládá krev, zábavný, spontánní, charismatický, dominantní
- ❖ **Cholerik** – převládá žlutá žluč, agresivní, vůdčí osobnost, ambiciózní, dominantní
- ❖ **Melancholik** – převládá černá žluč, milý, rozmýšlivý, kreativní, depresivní, perfekcionista
- ❖ **Flegmatik**–převládá hlen, klidný, racionální, přemýšlivý, lhostejný

Snaha o **oddělování ras nebo typů lidí** je známá i u jiných populací (mimo evropského původu), např. Egypťané měli 4 základní archetypy podle okolních etnik nebo Eskymáci oddělují sami sebe od všech ostatních označením vlastních lidí jako „Inuité“ neboli „skuteční lidé“.

Klasifikace člověka

- ❖ při studiu rozdílů v biologii člověka hrály významnou roli jak dobové názory, kdy vědecké pojetí bylo poplatné své době, tak metodické nástroje, které byly v daný moment k dispozici.
- ❖ věda není entita logická, ale **sociologická**
- ❖ pro některé – starobylá, Bohem dané, permanentní součástí „**Velkého řetězce bytí**“; pro jiné – produkt přírodních procesů; někteří – snaha zjistit původ diverzity, jiní – snaha pouze třídít

Klasifikace člověka

1) **Objevování světa** → kontakty s místními lidmi;

- politické pozadí: zámořské objevy, Velká francouzská revoluce, válka za nezávislost v Americe
- vědecké pozadí: ve znamení klasifikace živých organismů, člověka nevyjímaje

2) **Akvizice prvních muzeí** → etnografické kolekce a první popisy různých lidských skupin (deskriptivní fáze), užívány pojmy jako: **variety, typy, druhy a národy**

Jean Bodin (1530 -1596): deskripce na základě vnějšího vzezření a Hippokratovy koncepci tělních tekutin

François Bernier (1620 -1688): *Nouvelle division de la Terre par les différentes espèces ou races d'hommes qui l'habitent* (1684):

- ❖ první novověká klasifikace člověka bez jakéhokoliv politického nebo ideologického kontextu;
- ❖ ustavil **4 základních skupiny – rasy** (arab. *ras* – hlava, původ): **Evropané** (západní Asiaté), **Afričané** (černoši), **Asiaté** (východní Asiaté) a **Laponci**
- ❖ neshledal původní obyvatelé Ameriky dostatečně odlišné, aby je vyčlenil jako zvláštní skupinu

Renée Zellweger
(po matce Laponka)

Vědecká klasifikace člověka – 18. století

- 1) chápání člověka jako součásti živé přírody spolu se zvířaty a rostlinami, stále období vytváření řádu živého světa, nedošlo ještě úplně k oddělení reality a mýtů (np. jednorožec byl některými chápán jako reálný tvor)
- 2) řada autorů se zabývala otázkou, zda jsou lidé z různých skupin **samostatnými druhy** nebo varietami v rámci druhu jednoho → závažné důsledky z hlediska duchovní jednoty lidstva, odvozování původu všech lidí od Adama a Evy a práv a povinností lidí v koloniích

Carolus Linnaeus (1707-1778): *Homo sapiens* a *Homo troglodytes*

- ❖ první zařadil člověka do systému přírody **vedle primátů**; striktně odlišoval mezi **druhy** (species) a **varietami**

DRUH – v podstatě neměnná jednotka

VARIETA – skupiny či shluky v rámci druhů, jejichž příslušníci se nějak odlišili; odraz změn uvnitř druhu, způsobených vnějšími faktory, jako je teplota, klima, geografie ...

Vědecká klasifikace člověka – Carolus Linnaeus

- ❖ **Systema naturae** (1735) → rozdělil člověka (*Homo sapiens*) do **4 základních "variet,,** na základě geografie, barvy kůže, tělních tekutin, postoje a zvyků; přidal ještě "divokého člověka" *Homo sapiens ferus* a šest variet *Homo sapiens monstrosus*; akceptoval i příběhy o troglodytech, kteří žijí v podzemí, ale měl potíže s jejich vztahem k člověku

HOMO SAPIENS

Homo americanus (rudá pleť, černé rovné silné vlasy bez vousů, choleric, vzpřímený, ovládaný zvyky).

Homo europaeus (bílá pleť, světlá barva vlasů i očí, sangvinik, svalnatý, ovládaný zákony).

Homo asiaticus (žlutá pleť, černé vlasy, hnědé oči, melancholik, houževnatý, ovládaný názory).

Homo afer (černá pleť, kudrnaté vlasy, flegmatik, uvolněný, ovládaný rozmarem).

- ❖ ačkoliv se jednalo o čistě biologické rozdělení bez apriorního podtextu, klasifikace nebo to, co ji doprovázelo, je silně ovlivněno dobovými představami o superioritě Evropanů; některé představy se dnes mohou zdát úsměvné, např. představa J.C. Fabrizia o původu černochoů jako důsledku křížení bělochů a lidoopů.

Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840)

- ❖ formování biologické antropologie jako vědecké disciplíny a vytvoření rasové teorie.

De Generis Humani Varietate Nativa (1775)

- ❖ základem pro klasifikaci bylo vizuální zkoumání tvaru lebek, teorie monofyletického původu lidstva, v rámci které je **degenerace** základním mechanismem vzniku biologických rozdílů
- ❖ původně rozlišoval 4, později 5 ras/typů; pro evropskou rasu vybral název podle *pohoří Kavkaz*, protože v jeho blízkosti (zvláště na jižním svahu) vznikla nejkrásnější rasa člověka; do této oblasti podle Blumenbacha můžeme s velkou pravděpodobností umístit původ lidstva

Kavkazská – Asiaté a Evropané s výjimkou Laponců a Finů, bílá pleť, tmavá až střední barva vlasů, oválný obličej, zaoblenou hlavu a střední tloušťku rtů.

Mongolská – Asie (kromě Malajsie), Laponci a Eskymáci, žlutohnědá pleť černý rovný vlas, plochý obličej, úzké štěrby a vystupující lícní kosti.

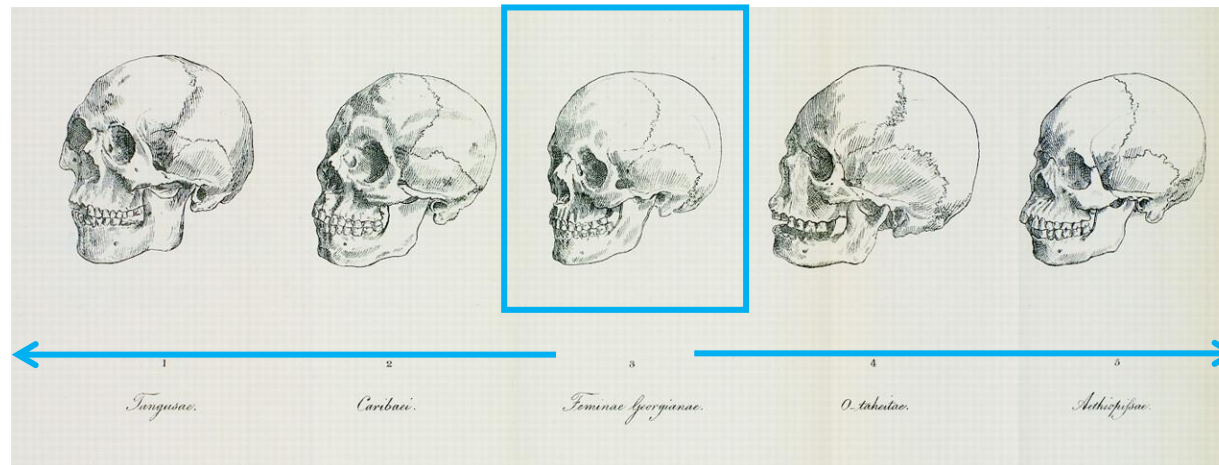
Etiopská – Afrika (kromě severní Afriky), kudrnaté vlasy, vypouklé čelo, silné rty.

Malajská – Malajsie, Indonésie, Oceánie, tmavohnědá pleť, černé kudrnaté vlasy, silný nos, velká ústa.

Americká – Amerika kromě Eskymáků, měděná barva pleti, vyčnívající nos, široký obličej.

Johann Friedrich Blumenbach (1752-1840)

- ❖ klasifikace podobná Linného systému, ale zásadně změnil úhel pohledu na lidské skupiny a variabilitu člověka; člověk vznikl na jednom místě a jak se šířil po světě, změněné podmínky ho měnily; vliv má hlavně klima, i když si nebyl jistý, jakým způsobem
- ❖ nejvíce se lidé různých ras odlišují ve tvaru lebky (a také jsou si uvnitř skupin nejvíce podobní)
- ❖ rasová klasifikace je tak nutně arbitrární a nekompletní (různí myslitelé také rozlišovali různý počet ras: Erxleben 7, Kant 4, Goldsmith 6)
- ❖ z geograficky založené klasifikace (kartografického) bez nějakého žebříčku se posunul k *hodnotovému žebříčku*, založenému čistě na vnímané kráse a jejím ubývání směrem na dvě strany od kavkazoidního ideálu

Vědecká klasifikace člověka – 17. a 18. století

Celkově se v 17. a 18. století uplatňovaly koncepce **typologické** a ve své podstatě **etnocentrické**, založené na subjektivním vnímání odlišnosti jiných skupin poměřovaných rozdíly a podobnostmi s Evropany.

- ❖ klasifikace spojovaly dohromady zvyky a chování (morálku, hodnoty, temperament, IQ) s fyzickými charakteristikami → implikovaly nerovnost ras a poskytovaly vědecké posvěcení rasového světového názoru, měly tak významné sociální, politické a ekonomické konsekvence.
- ❖ součást myšlenek pokroku od divošství k civilizaci; „nízké“ tělesné znaky jsou dané od Boha

Samuel Stanhope Smith (1750 -1819)

- ❖ věřil, že všichni lidé patří do **jednoho druhu** a pochází od jednoho páru, popsaného v Písmu; vytvořil první klasifikaci lidí na základě toho, jak se šířili z Rajské zahrady
- ❖ je prakticky nemožné vést nějakou ostrou linii mezi jednotlivými rasami (rasovou koncepci viděl jako bezúčelné cvičení)
- ❖ vedle vlivu klimatu měl podle něho velký vliv kulturní faktory, které často vyruší vlivy přírodního prostředí

Mono- vs. polygenismus

- ❖ rasové teorie (18. a 19. století) kombinovaly několik rovin:
 - lidi lze rozdělit do fixního počtu ras
 - morální a intelektuální vlastnosti nejsou mezi rasami rozšířeny rovnoměrně
 - mentální schopnosti jsou svázány se specifickými rasovými znaky

Vznikly všechny rasy z jednoho stvoření nebo měla každá svého Adama a Evu?

Monogenismus: názor, že lidé jsou **jednoho původu**, z jednoho Adama a jedné Evy; problém byl v tom, že od stvoření světa uplynulo cca 6000 let (svět byl stvořen roku 4004 před Kristem), a to se zdálo na rozlišení lidí do tak odlišných skupin/ras málo

Polygenismus (Luis Agassiz, Samuel G. Morton): domnívali se, že lidské rasy jsou **odlišné druhy**, které už byly samostatně stvořeny a povstaly na různých místech světa z odlišných Adamů a Ev; pozadí politické: v USA v té době bylo uzákoněno otroctví; kranologie (SGM) a *teorie kreačních center* (LA, rasy jsou permanentní geografické druhy, které svět osídlily rozšířením z několika různých center, na hranicích se mohou mísit, ale jádra přetrvávají)

Kraniometrie

V polovině 19. stol. už vědci běžně měřili a kvantifikovali vlastnosti lidského těla; přesné měření považováno za **objektivnější**, než dřívější subjektivní přístupy; hlavní zájem směřoval na lebku.

Anders Retzius (1796-1860): *index cephalicus*

- ❖ tvar hlavy (dolicho-, meso-, brachykefalie) je stabilním rasovým znakem a nezávisí na prostředí; podobně například vystupování čelistí dopředu (prognátnívs. orthognátní); každá forma dostala nálepku z hlediska "primitivnosti"

*Z výsluní rasového znaku odešel *index cephalicus* ve chvíli, kdy se zjistilo, že rasově „vyšší“ Severoevropané mají stejné hodnoty, jako některé „nižší“ africké populace (problém: klad – jednoduché vyjádření tvaru; zápor: (a) použité rozměry nejsou u všech jedinců spojnicemi homologických bodů, (b) index závisí ve stejné míře na čitateli i jmenovateli, tj. tvary se stejnou hodnotou indexu mohou vznikat různými cestami; (c) mizí faktor velikosti atd.)

Paul Broca (1824-1880)

- ❖ rozpracoval morfometrický přístup, vč. spojení tvaru lebky a vlastností chování.

Typologický přístup přetrval do 20. století, vč. představy, že metrické znaky jsou stabilní a environmentálně neadaptivní; vznikla představa tzv. **čisté rasy** (nesmíšené) a to ještě upevnilo pohled na variabilitu jako na diskrétní oddělené skupiny/rasy

Vědecká klasifikace člověka – 19. a 20. století

Přenos rasové teorie z oblasti rozdílů mezi Evropany a lidmi ostatních světadílů do Evropy a její aplikace na různé skupiny lidí v Evropě samotné → závažné sociální důsledky, které vyvrcholily ve 20. století.

Joseph Arthur Comte de Gobineau (1816–1882): *Essai sur l'inégalité des races humaines* (1854, 1884)

❖ pouze lidé určitých tělesných parametrů jsou vyvrcholením nejvyšší lidské kultury, klasifikace podle tělesných i psychologických vlastností:

- rasa bílá – inteligentní, energická, čestná, odvážná, s válečným uměním
- rasa žlutá – inteligentní, pracovitá, ale má sklon k idealismu a nezdravému fantazírování
- rasa černá – zavrženíhodná

Houston Stewart Chamberlain (1855 -1927): rozpracována teorie nadřazenosti „germánské“ rasy – arijskonordická doktrína

Georges Vacherde Lapouge (1854 -1936): *L'Aryenet son role social*

Vědecká klasifikace člověka – eugenika

- ❖ přelom 19. a 20. století; v Evropě roste úzkost z degenerace a úpadku západní civilizace
- ❖ rychlá urbanizace a industrializace přispěla ke vzniku rozsáhlých chudinských čtvrtí, jejichž obyvatelstvo trpělo podvýživou, chorobami a vysokou kriminalitou
- ❖ degenerace představuje produkt modernismu → volání po radikální terapii, která by umožnila opětovný civilizační vzestup a biologický vývoj Západu → vzniká eugenické hnutí

- ❖ 1883, **Francis GALTON** (1822-1911)
 - *negativní eugenika* – má za cíl potlačit prostřednictvím účinné sociální kontroly množství nežádoucích dědičných mentálních a tělesných znaků a patologických fenoménů v populaci
 - *pozitivní eugenika* – směřuje k podpoře reprodukce a šíření blahodárných duševních a fyzických atributů

- ❖ vznikají eugenické společnosti: 1907 Velká Británie, 1910 USA (Ch. Davenport), Německo (E. Fischer), Francie (P. Robin), Švédsko, Austrálie ad.

Vědecká klasifikace člověka – 20. století

- ❖ objev **krevních skupin ABO systému** (K. Landsteiner 1900-1901), znovu objevení Mendelovy genetiky

L. Hirschfeld & H. Hirschfeld (1919): "biochemický rasový index"

- ❖ poměr jedinců krevní skupiny A a B v populaci → rozlišili 3 rasy: **Evropskou**, **Intermediální** (přechodnou) a **Asijsko-Africkou**
- ❖ skupina B je z nějakého důvodu vhodnější v teplých krajích; považovali (mylně) krevní skupiny za neadaptivní

R. Ottenberg (1925): na základě ABO systému rozlišil šest ras (*Evropská, Intermediální, Hunanská, Indomanchurijská, Africko-Jihoasijská, Pacificko-Americká*); **J. A. Snyder (1926)** přidal ještě *Australskou*

Zdůrazňované výhody krevních znaků: dědičnost, stabilita v různých prostředích, není možné ovlivnit vzorek výběrem jedinců z hlediska znaku, fakt, že variabilita je velká a koreluje se stávajícími rasami

Genetická definice „rasy“

Th. Dobzhansky (1944):

Rasy jsou definovány jako populace odlišující se výskytem určitých genů, ale vyměňující nebo potenciálně vyměňující geny přes jakékoliv hranice, které je oddělují.

❖ tradiční morfologické rasy byly jen odvozeninou genetických ras.

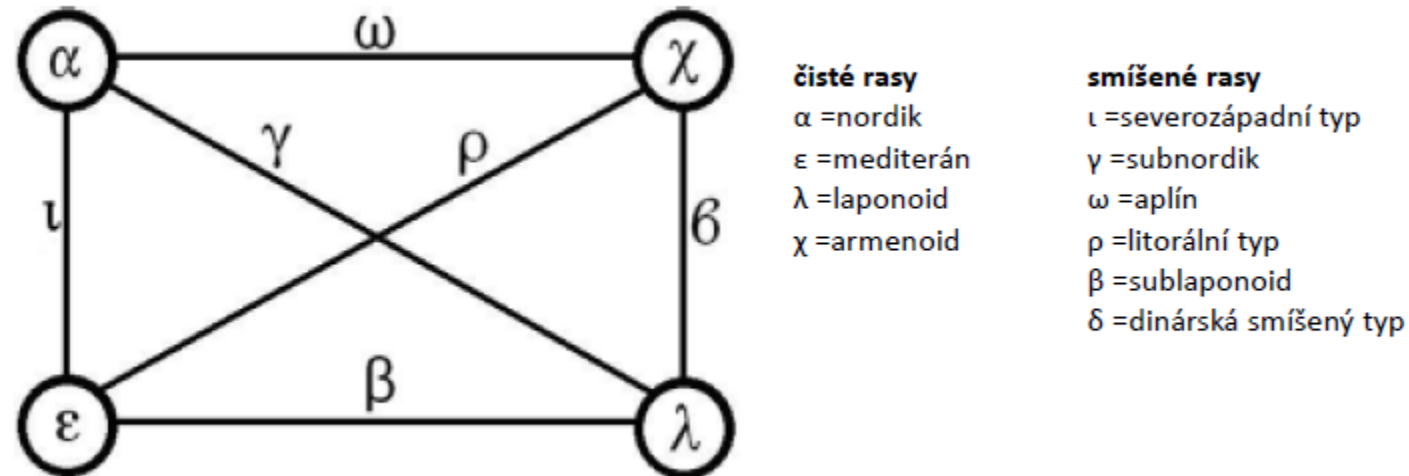
William C. Boyd (1950): **genetická klasifikace ras je objektivní i kvantitativní**

❖ užil výběr "neadaptivních" znaků krevních a morfologických a vytvořil **6 ras** (v roce 1958 jich už měl **13**)

❖ i když významně posunul resp. rozšířil škálu sledovaných znaků (od kostí ke krvi), zůstává stále typologicky orientovaný (cílem je klasifikace lidské variability do diskrétních nepřekrývajících se ras).

Vědecká klasifikace člověka – 20. století

- ❖ na jedné straně přetrvávala typologie, např. **J. Czekanowski**(1882–1965): polský antropolog, **rasová koncepce** v Evropě: 4 typy a 6 jejich kombinací

- ❖ na druhé straně se začaly formovat názory a argumenty, které rasový koncept odmítaly a zaměřovaly se na adaptace a adaptační mechanismy;
- ❖ rasa vs. **etnická skupina** (rasa začíná být stále více odmítána); stále více se pohled zaměřuje spíše na populace

Vědecká klasifikace člověka – 20. století

- ❖ stále větší důraz byl kladen na **populace**; **variabilita** v nich i mezi nimi sledována s ohledem **na adaptivnost znaků** (nikoliv už jen na jejich povahu a schopnost nějak lidi oddělit, ale i na jejich **funkci** ve vztahu k prostředí)

POPULACE – reprodukční jednotka, která je vystavena specifickým omezením (*constraints*) prostředí, prostřednictvím evolučních mechanismů (mutace, selekce, drift, tok genů) dochází v populaci ke změnám ve frekvenci forem genů a manifestují se u nich znaky, které jsou pro ně do určité míry specifické. Tím vzniká dojem „rasy“.

- ❖ „rasa“ začíná být chápána jako epizoda (zaznamenaná a odlišená) v evolučním procesu; potíže v definici toho, co je „populace“?
- ❖ **S. M. Garn & C. S. Coon** (1955) navrhli rozlišovat: 1. geografické rasy (6-7 geografických ras); 2. lokální rasy (v rámci geografických ras, např. severozápadní Evropané, Bantuové ...); 3. mikrorasy (reprodukční jednotky, mendelovské populace)
- ❖ záměrem bylo *vnést prvek evoluční dynamiky*, výsledkem byla ale opět jen o něco složitější, hierarchická typologie

S. M. Garn, 1961

Figure 1.5. The nine geographical races. (From Garn, *Human Races* 1961. Courtesy of Charles C. Thomas Ltd., Springfield, Illinois.)

On the Non-existence of Human Races

Frank Livingstone (1962), *Current Anthropology* 3: 279-281

- ❖ statický, typologický koncept rasy není kompatibilní s dynamickou koncepcí přírodního výběru.
- ❖ **RASA** je nadužívaný termín s velmi nejasným obsahem, *měl by být zcela opuštěn*; existují jasné rozdíly mezi populacemi, ale tyto rozdíly neodpovídají nějakým jasně odděleným "balíčkům" znaků, označovaným jako rasy
- ❖ úkolem antropologie by mělo být *vysvětlit příčiny mezipopulační variability* z hlediska mechanismů (selekce, hrdlo lahve ...).
- ❖ předem definovaná „rasa“ (dokonce i populace) je brzdou jakéhokoliv studia lidské variability
- ❖ rasy neexistují, existují jenom **kliny**

KLINY

Kliny

Klin (angl.: *cline*, Huxley 1938) je **měřitelná postupná** změna napříč **geografickým územím** v průměrné hodnotě nějakého **fenotypového** znaku (velikost, zbarvení) nebo **genotypové** frekvence

- ❖ to, co vnímáme jako variabilitu ras, je přechodné; je to důsledkem procesu, který nastal v průběhu migrace člověka z Afriky do celého světa
- ❖ **variabilita** (populační diverzita) člověka (stejně jako ostatních organismů v rámci druhů) **má klinální charakter**
- ❖ tento vzorec lidské variability se může v budoucnu podstatně změnit v důsledku aktuálně probíhajících populačních procesů

Typologie člověka

- ❖ rozděluje (řadí) jevy **do předem vytvořených kategorií** (skupin, typů...); **typologie zjednodušuje postup poznání** → objem informací je zredukován na míru, která je pojmově uchopitelná a pochopitelná (abstrahuje od všeho, co není definicí typu)
- ❖ o jistých predispozicích člověka k typologii jako zdroje poznání svědčí i to, že nejde jen o metodický nástroj moderní vědy, ale její použití sahá hluboko do minulosti; z kognitivní psychologie je známo, že člověk má předpoklady k tomu, aby během procesu poznání **utvářel kategorie a neznámé jevy pak klasifikoval** v závislosti na těchto vytvořených skupinách/kategoriích; takový přístup poskytuje lepší pochopení vzájemných vztahů mezi jevy → v definici typu jsou jen vlastnosti **z hlediska každodenního praktického uplatnění nejdůležitější** (v rasové typologii obvykle znaky patrné *a prima vista* (barva kůže a vlasů, tvar obličeje, nos, oční štěrbin, rty), které dokážeme velice jednoduše pojmově vyjádřit a jsou nástrojem sociálních interakcí – komunikace, identifikace jedince, výběr partnera, formování vztahu mezi dítětem a matkou, vyjadřování emocí)
- ❖ i ve vědě je typologie jedním ze základních metodických přístupů ke studiu rozdílů a variability; není výsadou biologických věd, uplatňoval a stále se uplatňuje i v jiných vědách (např. archeologická typologie keramiky)
- ❖ tyto všeobecné aspekty typologie mohou být jedním z důvodů, proč rasová typologie přetrvala do současnosti

Typologie člověka

❖ filozofie typologie rozeznává dvě základní formy typů: *ideální* a *extrémní*

Extrémní typ:

- je koncovým typem škály podle určitého kritéria
- **není fyzicky nemožný**, ačkoliv jeho existence je dána specifickými podmínkami

Ideální typ:

- je **čistým konstruktem**;
- jeho reálný předobraz ve fyzickém světě mnohdy vůbec neexistuje
- slouží **k zvýraznění** některých vlastností; někdy až karikatura

❖ reálná škála je (a) většinou plynulá a (b) typologie ji často nepokrývají celou.

Proti „rasové“ typologie člověka

- 1) Jde často o **kontinuálně proměnlivé znaky**, u nichž je obtížné nebo nemožné stanovit diskrétní hranice mezi skupinami, na genetické úrovni se kontinuálně proměňují frekvence alel.
- 2) Jedná se mnohdy (oproti předpokladům původních tvůrců a zastánců) o **znaky adaptivní**, nelze na nich sledovat "původ a příslušnost k rase" do hluboké minulosti, protože se mění (mnohdy velmi rychle) v závislosti na tlacích prostředí; platí to nejen pro tradiční morfometrické znaky, ale i pro později užívané biochemické a další znaky (ABO, HLA systém aj.).
- 3) Existuje velká **genetická diverzita uvnitř „ras“**, kterou abstrahováním na rasy/typy ztrácíme (rasovou typologií vlastně téměř přicházíme o možnost variabilitu studovat).
- 4) Mnoho znaků se **nedědí společně** (jako blok).
- 5) Znaky užívané v rasové klasifikaci mají **odlišné rychlosti evoluční změny** nebo mohou být evolučně neutrální.
- 6) Není jasné, kolik polymorfismů, znaků či lokusů by mělo být při studiu podobností a rozdílů použito, **počet "ras" je pak zcela arbitrární** a tedy nikoliv zákonitý (tj. je to záležitost libovůle a nikoliv přírodních zákonů, které máme v úmyslu objevovat).

*Užívání genetiky k definování ras je jako krájení polévky, ať už říznete kdekoliv, polévka zůstane smíchaná...
(Jorge, Wooding 2004).*

Symposium University of New Mexico (2009)

- ❖ mezi léty 1965 a 1996 nedošlo v **AJPA** (sic!) prakticky k žádné změně ve formě „rasové taxonomie“, 40 % článků užívá pojem/kategorii „rasa“ (Cartmill 1998), užívání termínu rasa je sice na ústupu, ale typologický koncept v myšlení antropologů stále přetrvává (navzdory neshodě v počtu ras a jejich členění...)

- ❖ shoda účastníků New Mexico (2009):
 - **uvnitř** populací existuje mezi lidmi **značná variabilita**
 - **určitá část** biologické variability je rozdělena mezi jedince různých populací a mezi širšími populačními skupinami
 - vzorce mezi- a vnitroskupinové variability jsou podstatným způsobem **formovány kulturou, jazykem, ekologickými podmínkami a geografickými poměry**
 - **rasa není výstižný ani efektivní způsob popisu** lidské biologické variability
 - studium lidské variability má **významné sociální, biomedicínské a forenzní konsekvence**

Jak „rasu“ chápat? Jak se k ní postavit?

1) Hledisko politické, společenské

Rasa je zcela nepřijatelná koncepce rozdílů mezi lidmi. V minulosti měla antropologie prokázat její existenci a vědecky podepřít spontánně vzniklé typologie lidí, podmíněné (a) naší obecnou kognitivní tendencí k typologii a (b) motivované (vědomě nebo nevědomě) zjištěnými potřebami západní společnosti (koloniální, politické a ekonomické zájmy), resp. některých jejích skupin. Je zcela nepřijatelné a odborně neopodstatněné určovat hodnotu člověka (tj. jeho práva a povinnosti vůči společnosti a státu) na základě jeho příslušnosti k nějaké biologicky definované "rase".

Nikdo nemůže ovlivnit a tudíž nemůže být ani zodpovědný za to, kdy se narodil, kde se narodil, komu se narodil a jak se narodil.

2) Hledisko biologické, odborné

Rasa je zcela neúčinný nástroj pro výzkum biologické variability člověka, který by neměl být už nadále vůbec používán. Důvody jsou uvedeny na předchozích stránkách. Neexistují rasy, existují pouze klíny. Problémem není typologie jako nástroj praktického třídění, ale naopak typy jako vysvětlení variability člověka.

3) Hledisko praktické, třídění lidí

Klasifikace lidí řazením do několika velkých skupin má svůj praktický význam. Státní úřady z hlediska správy, imigrace aj. klasifikaci stále užívají ve většině současného světa (muži/ženy, dospělí/děti, Asian/African/European origin) v imigrační praxi, vězeňství, forenzní praxi (např. určování původu kosterního nálezu ve forenzní antropologii) aj. Naráží na kritéria politické korektnosti, je neúplné a mnohdy nesprávné z hlediska biologického, ale z nedostatku jiných jednoduchých nástrojů stále přetrvává.

Proč v antropologii pojem „rasa“ stále používáme?

- 1) Vzhledem k (a) všeobecné lidské tendenci k typologii a (b) možnosti zneužití historických zdrojů zájmovými skupinami se může historie opakovat. Antropolog by měl rasovou typologii **znát a umět jasně vysvětlit její politickou a biologickou nesmyslnost**.
- 2) Znalosti historie a slepých uliček jsou základem pro vývoj po všech stránkách **lepších** (biologicky správnějších, politicky korektnějších a prakticky použitelnějších) **aplikací** lidské rozmanitosti (státní správa, biomedicínské aplikace, forenzní oblast aj.).
- 3) Po dlouhé "rasově typologické" minulosti antropologie je většina antropologických studií vytvořena právě v tomto duchu (paradigmatu), je to celé 19. století a minimálně první polovina 20. století. Novější studie určité skupiny často není k dispozici, příslušné etnikum už zcela zaniklo nebo se rozplynulo ve větším populačním celku, žije v jiném prostředí, jiným způsobem života ... Pokud chceme informací ze starších prací využít a s těmito pracemi **srovnávat svoje nové výsledky** (často nic jiného nezbyvá, nelze udělat ostrou čáru a spálit knihovnu z 80% historie antropologie), musíme správně chápat tehdejší přístupy.